

[23]

(Dr. Haberl)

e puer, quod con-
Ergo, quem plu-
it! Posthac, quum
Pancratium mihi
Pancratium lo-
n respiciens, fru-
mimaginem. Tantum
cerna rubros per
adios, ubi aureis
est: « Pancratius
quiis Divinis con-
us amici martyris,
m. Illuc lacrimans
animum. Adhuc
rrae semitas, pro-
reum sibilat. Sed
orevi apud te esse
i, Pancrati! Vale!

ICTI.

Ubinam est? Ah!
cite, ut flexis ge-
nis; vita iam con-
nissel... Quam ruit
em usuram horae

iacet (*Velum re-*
am, et quae dolo-
ruit).

lerator, Sponsor.

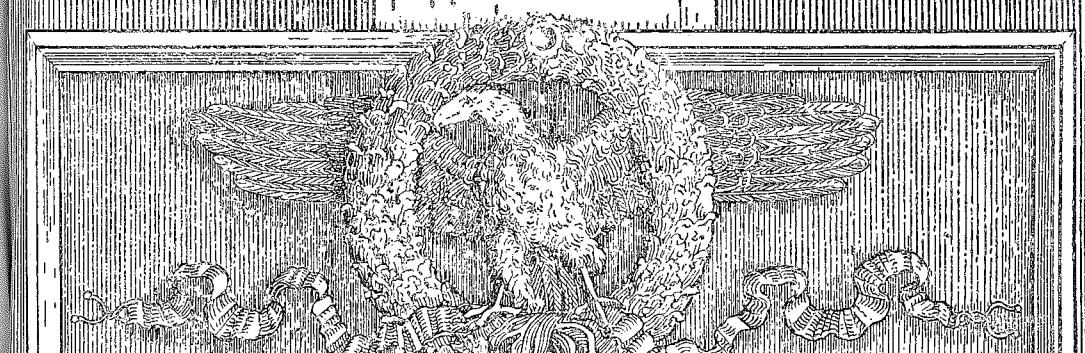
IS. VATICANIS.

ALMA ROMA

QVID QVID NON
POSSIDET ARMIS
RELLIGIONE
TENET

C. DEL VECCHIO.

Pro "ALMAE ROMAE,, Sociis

nuperrime prodiit JOSEPHI FORNARI

PARVUM ANTIBARBARUM

Volumen, cui praefatus est FELIX RAMORINO. constans pagg. 103, editione portatu facili, venit italic. libell. 8.

Praeterea

Apud Commentarii Administratorem venum dantur eiusdem auctoris Milesiae fabulae latine scriptae scenisque accommodatae apud ephebea facile agendis:

Fridianus = Francisculi prandium.

Singulae pretio italic. libell. 2.

(*Iis vero qui extra Urbem hos libros mitti iubeant, addendum erit publici cursus pretium, iuxta normam libell. 0,60 pro singulis exemplaribus.*)

Pro lectoribus novisque sociis, qui **integralm ALMAE ROMAE collectionem** habere cupiant ab anno MCMXIV ad expletum annum MCMXXVII, paucorum exemplarium quae supersunt pretium constituimus libellorum 325 pro Italia; pretium duplicatum, libell. Italic. scilicet 650, pro exteris gentibus.

Hae vero collectiones, adiecta in litteris pecunia per nummariam syngrapham (vulgo *chèque*) in Urbe exigendam, *recto tramite* requirendae sunt ab **ALMAE ROMAE** administratore (*Roma, 12, Via del Governo Vecchio, 96*): quod enim pretium positum est, non sinit ut foenus aliquod bibliopolis, vel mediatoribus quibusvis rependi possit.

ALMA ROMA

LATINITATIS PRAECONIUM SINGULIS MENSIBUS EDITUM

Pretium subnotationis an. MCMXXVII est pro Italia libell. 15; pro Civitatibus Foederatis Americae septentrionalis et Canada doll. 3; pro ceteris nationibus summa italicas lib. 30 exaequans; *ante solendum rectoque tramite mittendum ad IOSEPHUM FORNARI doctorem, Romam, 12, Via del Governo Vecchio, 96.*

De vera iuris gentium notione

Disputatum fuit a iuris peritis et a philosophis, imo et a theologis, utrum *ius gentium* reduci debeat ad *ius naturale*, an vero ad ius humanum quod *positivum* dicitur; indeque factum est ut aequivoca acceptance termini vulgo usurparentur.

Si *ius naturale* latissime accipiatur, pro iure quod provenit a natura finem apprehendente, seu pro iure quod natura omnia animalia docuit, prout definit Ulpianus,¹ manifeste differt a iure gentium; nam primum competit etiam animalibus, quibus convenit aliquem finem apprehendere et ex cognitione in illum se ciere ac movere; alterum vero solum hominibus inter se commune est.

Iterum, si ius gentium sumatur pro complexu legum, quibus necessitudines gentium inter se reguntur, potius ad *ius positivum* reducitur, quatenus fuerit hominum placito et consensu paullatim conditum et sancitum.

At si sumatur ius gentium eo quo fuerit a maioribus sensu usurpatum, iam ad ius naturale refertur; sicque fuit a iurisconsulto Gaio recte definitum: *Quod natura-*

lis ratio inter omnes homines constituit, id apud omnes peraeque custoditur vocaturque ius gentium. Quam definitionem approbat laudatque S. Thomas, animadvertis quoque ea quae sunt iuris gentium non indiguisse communi populorum condicto, sed ab ipsa natura ortum duxisse: «Quia ea quae sunt iuris gentium, naturalis ratio dictat, puta ex propinquuo habentia aequitatem; inde est quod non indigent aliqua speciali institutione, sed ipsa naturalis ratio ea instituit».²

Origo iuris gentium ex historia iuris Romani innotescit. In principio quippe civitas ius non concedebat nisi iis, qui ad ipsam civitatem pertinebant, ac proinde nondum erat nisi ius civium, quod properea ius *civile* dictum est.

«*Vocatur ius civile*, ait iurisconsultus, *quasi ius proprium ipsius civitatis*».³

At, quia deinde oportuit paullatim cum extraneis coniunctionem et commercium haberi, iam fuit inductum ius quoddam *gentium*, quo scilicet necessitudines cum ceteris gentibus regerentur. Hinc tripartita divisio, quae etiam in *Institutis Iustiniani* (lib. I, tit. 2), refertur: *De iure naturali, gentium et civili*.

Verum ius gentium, dum a iure civili apprime est distinctum, adhuc comprehen-

¹ Textus ULPIANI, sicut et definitio GAI mox referenda, reperiuntur in *Institutis Iustiniani*, lib. I, tit. 2, *De iust. et iure*.

² S. THOMAS, *Summ. Theol.*, II^a II^{ae}, q. LVII a. 2, ad 3.

³ *Institut. Iustiniani*, loc. cit.

ditur sub iusto naturali, prouti exponit Doctor Angelicus.¹ *Naturale* enim dici potest et debet id quod *naturalis ratio* inter omnes homines constituit. Iam vero ius gentium a veteribus definitum est: id quod *naturalis ratio* inter omnes homines constituit quodque apud omnes peraeque custoditur. Recte igitur potest ad ius naturale referri.

Non dicitur «naturale», quasi proprie de principiis primariis aut secundariis, vel de conclusionibus absolute ac prorsus necessariis esset, sed quatenus est de iis conclusionibus, quae naturali rationi ita congruunt, naturalemque aequitatem ita decent, ut nemo rite excutus audeat illis contradicere, sed apud omnes peraeque retineantur.

Ita sentire videtur Leo XIII. Ius enim dominii communiter ad ius gentium reducitur, et tamen ius illud dominii et proprietatis praedictus Pontifex naturale pronuntiat, dum dicit socialismi placitum *naturalibus singulorum iuribus repugnare*,² et expresse docet: «Ecclesia ius proprietatis ac dominii ab ipsa natura profectum, intactum cuilibet et inviolatum esse iubet».³

Quod etiam confirmat Pius XI, dum agnoscit in iure gentium *sanctitatem* quamdam inditam, quam sola Ecclesia custodire potest, quaeque idecirco altior est hominum institutis, sed naturali iuri ceu fundamento innititur: «At divinum est institutum, quod *iuris gentium sanctitatem* custodire potest; institutum scilicet et ad nationes omnes pertinens et nationibus supereminens omnibus, maxima quidem praeditum auctoritate ac plenitudine magisterii venerandum, Ecclesia Christi: quae una ad tantum idonea munus apparentum ex divino mandato, tum ex natura ipsa et constitutione sua, tum denique e tanta

saeculorum maiestate, ne belli quidem tempestibus oppressa, sed potius mirabiliter aucta».⁴

Hac retenta notione iuris gentium, intelligitur quam utile foret haberi pro universis gentibus communium quemdam *Codicem legum*, his consonum temporibus, in quo collecta fuerint et pracepta iuris *naturalis* vel *ethicae christiana*, ubique ac semper, sive pacis sive belli tempore, inviolate servanda, et leges quae aut necessariae aut cum necessariis connexae videantur, et illae etiam quae ex publicis populum pactionibus aut usibus communiter seu peraeque ab omnibus custodiuntur.

Attamen, quamquam ad ius naturale ius gentium reducitur, haud inepte potuerunt non pauci philosophi ac theologi illud posse ceu partem *iuris humani positivi*, quia reapse apud omnes vel fere omnes gentes ex condito fuit sancitum: scilicet gentes universae, a *posteriori* et facitis, illas leges seu conclusiones approbarunt aut confirmarunt, quae, a *priori*, sive deductione sive spontaneo iudicio, e principiis iuris naturalis eruuntur, velut inconcussae et immutabiliter tenendae.

Quicquid vero fuerit, denique curandum erit, prout exponit idem Pius XI in eodem documento, ut, publicis privatisque moribus emendatis, sanctiusque institutis, omnia Deo, qui «intuetur cor», plene subiecta, eiusdem et doctrinis et legibus penitus informentur, atque ita omnibus sacri conscientia officii imbutis animis hominum, sive privatorum sive principum, ipsisque ordinibus publicis civilis societatis, sit omnia et in omnibus Christus.

Sicque instaurato iure christiano, ius naturale et ius gentium plenius innocent, et efficacius custodientur ac vindicabuntur.

P. EDUARDUS HUGON, O. P.

¹ V. *Ethicorum*, I. XII.

² Encycl. *Rerum novarum*, 15 maii 1891.

³ Encycl. *Quod Apostolici numeris*, 28 dec. 1878.

¹ Encycl. *Ubi arcano*, die 23 decembris 1922. (*Act. Apost. Sed.*, XIV, 689).

FLAVIUS LUDIMAGISTER¹

«Hei mihi quam multis extractum rure fatigant, expedienda premunt hinc inde negotia curis, cumque tuis aliena: nimis Venusinus ab Urbe pagus abest. Discedentem te namque moderantur sexcenti, officium poscunt, dant munia: Flavi, de re consultum, oro, mea, quam novit agendum, Aulum adeas,, — “Tibi forte datur si cōpia Tarpea, fabula, quaeso, roges illi num nostra prospiciat, — Si quid habent Sosii, quod nuper propositum adfer, praecipue nostri, quo nos iactamus, Horati. Sic omnes; Urbemque petens, pagi fit asellus totius, ut sua ni satis eheu! pondera vexent, me vero... tristes cui iam venere Kalendae, quemque domi Russo expectat canis ore trifauci! Haec quidam, medius vadens per compita, secum aiebat tacitus festinabatque secunda ad Puteal. Laeto iam fervens omne populo cooperat esse forum; passim tunicisque compleri, variis perstringi vocibus aures, tum pede pes offendit, urgueri poplite potest. Ille tamen, quamquam proiectae aetatis, in arcto eluctans, tandem spatium devenit apertum. Nescioquis viso occurrit, presumque sa- luta-

dextra; tum “Quid agis, Flavi? rectene? [morantem dum, fateor, maneo te totam hic irritus [horam, tardos in ludo rebar mulcare puellos,, — “Parce mihi, sero nam me tenuere profectum multa, nec ipsa quidem momenti tempora [parvi. Res autem quo nostra loco?,, — “Male,, Caprius inquit «cessit: quaerenti aes totidem venere repulsa... Ne vero spem deponas, huc, forsitan, unde aes habeas, aderit, quem nosti, Sulcius... illum opperiamur». —

«At ut veniat vel prosit egenti praemetuo: leviter promittere fertur et idem non praestare fidem, mendax nec in aere repertus est semel iste mihi. “Nummos cras,, inquit “habebis; dispeream...,, “Nihil est igitur quin pollucear?..., “Nil,, Convenit, obstrictaque fide cras verba daturus, aut mage nullus adest!... Hodie quo more gerat se, ipse vides». —

«Iustum rogem qui solus oberrat?» (quendam crine rubrum, demissa veste nec ipsum ingenua facie, similem indicat expectanti) sacculi enim cunctos possit depellere [morbos, si velit...»

«Hunc ais?»

«Huic, huic es sanbilis, inquam».

¹ Vide, sis, ad Horat (SERM. I, 3, 86).

« Aegrotos, ut opem medicae det scilicet
partis
hic manet Hippocrates!!!

Duo mox iuvenes
[nebulonem

accedunt, sermone serunt convicia longo,
itque reditque via ficta vir bile dulosus,
abnuit, instat; at illi ius negitare, minari...
Tum Caprius: - « Tantae quos percit im-
petus irae,
huic equidem debent». -

« Cui? »

« Fuffidio »

- « Mihi notum
non ita rebaris, velles me tradere ut isti
quinas qui capiti mercedes exsecat, atque
quanto perditior quisque est, tanto acrius
urguet? »

Nonne meus sermone notam modo Flaccus
innotescit? Tantumve a Roma nos credis abesse
prosors ut ignoremus, si quod nomen ha-
betis? ...

Tirones ...igitur?... »

- « Sub duris patribus! »

- « Eia, digrediamur; enim serum frustretur ad
usque Sulcius occasum, magna que hunc bile la-
borum prospectans: alius miserum fortasse iuvabit,
et mihi Rusonem quarta iam parte diei
praeterita stat adire, tribus me possit et horis
sors auferre malo ». -

Tum vadit, et illa locutum
prosequitur Caprius, Putealque forumque
relinquunt.

At Flavi haec inter menti obversatur euntis
quae nullis gaudere bonis fortuna dedisset,
sed dura extremis urgueret saeva diebus
pauperie: tot enim puerorum industrius

[annos
nil praeceptor habet, senior nil invenit
[aeris,
nomina quo expediatur, dirum placetque
[danystan.

Num credit quisquam, ludo si noverit
ad maiora meo Flaccum prodisse, daturum,
ingressum, me auctore, viam, decus omne
[Camenis?
qui Lucilius alter adest iam nomine in Urbe,
nec minus interea natalis gloria pagi? -
Talia volventem subito comes occupat: « Ecce
Maecenas! » - (curru vectus de more pe-
[tebat
Esquiliis) -

« Quis » ait « secum? »

« Videsis »

Ubi primum
dispexit, Flaccum cognoscit. - « Tantus at
illis
usus amicitiae, libertino patre natum
ut satus Etruscorum alto de sanguine regum
in numero hunc habeat, populo spectante,
[suorum,
sublato velit et raeda tam comiter uti? »

« Septimus octavo propior iam mensis
[abivit
ex quo fas illi magnos contingere divos,
munere Vergilii, qui primus tradidit: anne
scriba, rogo, satiras faceret quaestorius
[unquam? »

Ventum erat ad Iani et Vertunni: praete-
[reunti
libros exculta clamabant fronte columnae:
ex omni tunc parte homines ad bibliopolas
ire redire, frequens Sosiorum murmur in
[umbra
crescere, et alterno strepere a sermone
[taberna.

Interdum Flacci nomen veniebat ad aures
Lucili adiunctum, quem illi cessisse fatentur
plurimi, et hoc ipsa quea mane novissima
[prodit,
evincunt satira. Relegunt iterumque poetam,
qui genus intactum Grais perfecerit, omnes
unanimi clamore extollunt. Quae simul
[audit

Flavius adridens vacua consistit in umbra,
laude et in antiquum conlata gaudet alum-
[num.

Sed Caprius parvo caussatur tempore multa
expedienda sibi, ceditque benigna locutus:
« Te, Flavi, ad cenam supremo sole manebo:
deque tua quid re dicam? Auscultes mihi:

[quando,
quod debes, nullo Rusoni solvere pacto
possis, huic capitatis mercedes pende...»

- « Negabit!...»
- « Si clamet, si oculos distorqueat ille,
[minetur
quicquid, ne timeas, obsiste; domabitur:
[audie! » -

Sic ait, et properans discussit. Nec minus
[intus

de Flacco resonant certamina docta; senex
[tum
ingreditur, solaque sedens in parte, quod
[emit
sic legere: *Omnibus hoc vitium est canto-*
[ribus... infit.

Iamque notabatur facilis dementia Maeni,
cum quidam vario resonam sermone taber-

[nam
corporis exigui, praecanus inicit. Et illi
adsurgunt, ad sese voce manuque receptum
Flaccum omnes salvere iubent. - « Nil pul-

[crius isto
te fecisse, meam » quidam inquit « iuro
[Lycorin,
carmine, nilque puto latiae fore tale

[poësi! » -
Leniter adridens: - « Nimio tu, Galle, mo-

[veris »
Flaccus ait « studio nostri, quem praeterit
[esse,

cui magis adspirent sacro de vertice Musae,
et quo nitatur romanae gloria linguae.
Parthenope nunc dulcis alit praecepta ca-

[nentem
Ascreai senis... Italianam iam laudibus ornat,
magnam iterum frugum referens pecorum-

[que Parentem! » -
Tum Maro in alloquiis illorum protenus, et
[quaes
condiderit, quae per Sosios mox edere
[curet,

quem novisse putant, Flaccum perquirere
[cuncti.

At senior satiram volvens et totus in illa
ora premit solus, subito cum verba legen-

[tem
suspendunt animo: *Rusonem debitor aeris...*

Haeret et: « Hac monitus ratione » ait « utar
[in ipsum! » -

Nec mora; discedens oculis bonus usque
[paternis

aspectat Flaccum, et veteri vetus ipse ma-

[gister
optat discipulo vincentem saecula famam.

Inde duas vacuas tota horas urbe vagatus,
et postquam parca ientavit rite popina
ad Rusonis carpit iter, dum mente recurrit
quae dicat faciat. « Malus si forte danysta
exigat ut numeretur tota pecunia, clamet
sese passurum nullo aes augescere pacto,
quem pietas nequeat, scribentem carmina

[laudes,
quo tu, Flacce, modo tradis, mulcere vale-

[bunt! » -
Sic secum meditans devenerat ostia. Pulsat,

ingreditur, tristique sedentem ad scrinia

[voltu
humane salvere virum iubet; assidet inde,
rem exponit, quibus et nequeat tunc sol-

[vere nomen
percensem causas... Mirari Russo... negare...
et se iussurum, ni praesens debita pendat
omnia, quae in pago teneat, venire sub

[hasta...
- « At... »

- « Nihil excipio, mercedes respuo,
[sortem
reddere ne cunciteris ». -

« At ista quidem, optime, ab illo,
quem tibi dant animo, quaeso, reor absona

[dicta!
Vates, quod nuper novi, fera pectore gestas

corda ut me ingenuas excultus, Russo, per

[artes
vexari iubeas, sacrisque sororibus idem
et Phoebo carus, qui nil nisi dulce secun-

[dat? » -

Quae auscultans iram sensim mollire, benignos sumere Russo animos, omnem deponere [nubem, dentibus atque carens risu diducere rictum.

Tum: «Mea sed claves servant hic carmina, paucis evolvenda quidem» (parvam digito indicat [arcam).

— «Non facias quicquam mihi gratius» inquit «aventi Flavius «ista velis si me cognoscere...»

Et ille quaerere, et ex arca promptum recitare volumen: hic patiens audire, ad caelum extollere [mendax.

Desierat iam Russo legens: cui creditor [eset aeris, nunc laudum fit debitor ipse; ro[ganit annuit ut detur sexto inde pecunia mense. Flavius interea quae legit mane volutans: Ignoscent, si quid peccaro stultus, amici ad Capri properat, primo iam vespere, [coenam.

ALAFRIDUS BARTOLI.

Emmanuel Philibertus Sabaudiae dux

— Estne mortuus *Subalpinus* noster? — Minime, lectores humanissimi! Imo vivus sum, et sic me Deus adiuvet, diu me victurum esse promitto.

— Cur itaque tamdiu siluisti?

— Venio, lectores, iterum mansurusque polliceor, et subito voluntatis meae et benevolentiae documentum aliquod dabo.

Apud Alpes Cottias enim, quin imo Augustae Taurinorum, magnus fit his diebus peditum equitumque strepitus, non equidem ad bellum gerendum, sed ad laudem Emmanuelis Philiberti, ducis Sa-

baudiae, instaurandam, qui saeculo decimo sexto praeclaris gestis et virtutibus, insignem sibi gloriam comparavit, patrium dominium ab externo dominatu vindicavit, omniumque sermone percrebuit.

Emmanuel Philibertus, Caroli III ducis filius, abhinc quadringentos annos Augustae Taurinorum natus, bellicae vis laudibus inclarescens, ephebus factus, ita palestrae dare operam coepit, ut non tam magnitudini virium serviret, quam velocitati: illam enim ad athletarum usum, hanc ad belli existimabat utilitatem pertinere. In armis vero plurimum studii consumebat. Unus ex novem fratribus patri superfuit, in cuius vita totius civitatis salus nitebatur.

Ad difficillima enim tempora reservatus fuerat Carolus III, princeps ingenio mitis, clemens et pius, qui ex bonis initiiis malos eventus habuit. Quum autem suapte natura pacis studiosus, se integrum a discordiis vellet servare, quae inter Caesarem exardescabant et Franciscum I, Gallorum regem, uti fit, in utriusque offenditionem incurrit.

Quam ob rem, curis confectus, et vitae iam pertaesus, Vercellas commigravit, quae urbs illi in Subalpinis una reliqua erat, ibique occubuit anno MDLIII.

Quae cum ita essent apud nos, haud est abs re dicere quod Thomas Vallaurius, immortalis magister meus, et optimus sui temporis latinarum elegantiarum arbiter, refert: «Actum erat de Principibus Allobrogicis, nisi Deus virum excitasset fortissimum, maximique consilii, qui rem subalpinam, profligatam ac pene perditam, praeter omnium opinionem virtute sua restituit».

Emmanuel Philibertus is est, qui octodecim vix annos natus, quum paternam ditionem a Gallis teneri videret, ad stipendia se contulit Caroli V hispanici, sperans fore, ut aliquando patriam ab hostibus vindicaret.

Ipse enim patris exemplo optime doctus, in illis rerum asperitatibus, solatio utebatur, quod singularem totius civitatis voluntatem atque immobilem erga Augustam Domum fidem perspiceret. Et cives in eum unum oculos flectebant, qui opportunitate usus et virtute, rem universam subalpinam in suam ditionem redigeret.

Erat enim modestus, prudens, gravis, temporibus sapienter utens, peritus belli, fortis manu, animo maximo, adeo religiosus diligens, ut ne ioco quidem aut leviter eius ritus asperneretur. Subditorum in se tuendo caruit facultatibus, fide ad alios sublevandos saepe sic usus est, ut iudicari possit omnia ei cum subditis fuisse communia.

Ast prae ceteris, domestica matris consuetudine et sanctissima magistrorum disciplina excultus, ita ingenii celeritate et benigno eloquio omnium animos in familiari consuetudine sibi devinxit, ut recto et constanti iudicio rerum humanarum levitatem respiciens, pietate in Deum, caritate in suos maxime eniteret. Sic quoque singulari mentis acumine florescebat, ut pene puer de se non modo spem, sed fiduciam omnibus adferret.

Sed quid ei reliquum erat? Allobrogicae et Subalpinae regiones, per annos amplius viginti externis armis vastatae, acerbissimis stipendiis multatae, atque incensis partium studiis dilaceratae, luctuosum ipsis hostibus spectaculum praebabant. Ita princeps singulari mentis acume florescebat, ut vel a teneris non modo spem sed fiduciam de se adduceret. Atque adeo ut suis rebus et Subalpinis sic laborantibus aliquo modo prospiceret, solus, uno Sabaudorum nomine fretus, ad arma capessenda unice vocatus, ad Caroli V stipendia alacer volavit.

A suis profecturus ad sepulcrum patris se contulisse fertur, ut ab ipso supra salutis monita, in aevum ei profutura, acciperet, quam ad Franciscum primum. Quod erat in fatis!

SUBALPINUS.

illoque loco plurima eum docuit Pater! Iuvat in mentem revocare illud Vergili: *Disce, puer, virtutem ex me, verosque labores! Sed te Deus aliquando fortunabit!*

Nec sua illum spes fecellit.

Namque fractis Subalpinorum opibus, quum regni restituendi iam nulla spes esset quam in armis, Emmanuel Philibertus, pene puer, at animi vi quietis impatiens, singularis in periculis adeundis consilio inter pericula inclarescebat, et multa ex ore quaeritabat, multa quoque ex suorum historia curiosius feliciterque arripuit. Quo factum est ut, in ipso aetatis flore, in primis rei militaris scientia percrebaseret.

Ad haec, fortis et tenax propositi, princeps non ad praelium se portendere dicebat, sed potius ad atavorum regnum obtinendum. Et suos illacrimantes ex patria decedens laeto animo esse iubebat, et brevi, relatis de hostibus triumphis, ad gentem suam in libertatem vindicatam reversum esse praedicabat.

Nec frustra loqui eum putabant neque inania captantem.

Puer enim inter aequales vel ludens in puerili consuetudine quod diceret, ve- lint nolint socii, obstinato animo, actu perficere nihilominus portendebat.

Quo facto vel inter pueros cognomento ferreum caput appellari consuevit.

Ad haec praeclera naturae munera, veluti cumulus accedit, insignis in Augustam Matrem pietas et fiducia. Haec vero devotio naturalis quodammodo est ingenita magnae Sabaudiae Domui, cuius potentia auxilio multas eosdemque insignes victorias de hostibus delatas libentissime obtulerunt.

Atque adeo, opportunitatem belli arripiens, inter Franciscum primum et Carolum quintum exardescens, optimum factu noster reputavit si ad acies potius Caroli convolaret et eximia eius stipendia acciperet, quam ad Franciscum primum. Quod erat in fatis!

De romano coemeterio S. Cyriacae ad aedem S. Laurentii Martyris extra portam Esquilinam.

Ad aedem S. Laurentii extra Moenia situm est Coemeterium, cui a S. Cyriaca nomen inditum; quod cum subter Veranum Campum, tum circa aedem, quam supra diximus, transversis cuniculis longe lateque protenditur.

At temporum diurnitate hominumque incuria novisque desuper exstructis sepulchris adeo erat labefactum, ut explorantibus impervium esset, immo periculosum vulgo haberetur.

Itaque Sodales Capulati Subalpini, ab anno millesimo nongentesimo vicesimo tertio huic perantiquae ac sacrae aedi, P. Leone a Calusio Maiore Curione, praepositi, tutum per Coemeterium iter, multo sane labore atque cura recens patefecerunt. Sed aliquid de Coemeterii initiosis dicendum est.

Satis constat, haud dubiis monumentis, quemadmodum *Liber Pontificalis*, *De Locis Sanctorum Martyrum*, aliisque pluribus, insectante Christianos Valeriano Imperatore (253-258) S. Laurentii corpus, opera Cyriacae matronae, inter Romanos nobilissimae aequae ac pientissimae, in Ipsius praedium, cui nomen Verano, secus Tiburtinam viam, translatum esse atque sepultum. Exinde magnum huic coemeterio decus tributum, adeo ut a S. Laurentio vulgo appellaretur.

De Cyriaca autem alii alia tradunt, sed iis adsentendum, qui Christianam Tobiam nostram prodidere ad S. Mariae de *Domnica*, quae suae erat dicionis, habuisse domum, pro Christo deinde, cruciatam ad S. Laurentii aliorumque Martyrum exuvias materna a se pietate collectas pariter conditam, et Sergio II Pontifice Maximo (844-847) invadentibus ac diripientibus Barbaris sacras aedes et coe-

meteria extra Moenia, ad S. Martini de Montibus, proprius translatam.

Nemo autem arbitretur hoc Coemeterium a condito primitus ibidem Romano Levita habuisse initia, sed illud multo ante exstitisse plura testantur monumenta. *Liber Pontificalis* haec refert: «Supradictus autem B. Laurentius in Coemeterio Cyriacae in Agrum Veranum, in crypta cum multis aliis Martyribus sepultus est».

Constantinus nomine Magnus, primus Christianorum Imperator ac Defensor inclytus, primaevam Martyris basilicam aedificandam curavit «supra Arenario ad corpus S. Laurentii». Quibus ex verbis liquido patet multis antea Martyribus ibidem sepieliundis iamdiu adlectum fuisse locum.

Omnes praeterea norunt secus Consulares vias, quibus iter Roma in provincias patebat, suevisse Romanos extrahere sepulchra et fodere hypogaea, quorum plura hodie ad Tiburtinam Consularem viam effodiuntur ac conspiciuntur, quae primum et alterum saeculum non obscure produnt. Huc accedit quod coemeterium visentibus atque explorantibus quaedam proferuntur latera, loculos occludentia, quae nomina praeferunt insculpta Marci Aurelii (161) itemque Severi (191) Romanorum Imperatorum; plures quoque Inscriptiones, quarum alias *capitalibus* exaratae literis ab Augusti ad Traiani tempora fere usurpatae, alias graecis pariter literis expressae, uno et altero saeculo passim adhibitis, alias brevissimae omnino, ut mos primis erat Christicolis in suorum dedicandis sepulchris defunctorum; lucernae denique sepulchrales, quae forma admodum sunt rudi, quippe quibus primus Romani utebantur.

Ex hisce ergo indiciis atque inscriptionibus, quae parietibus Laurentiani Coenobii intra claustrum affixaes patent invisentibus atque cognoscendae, iure meritoque colligi potest, ut disertissime praefatus

est P. Iosephus Braydensis sacris monumentis exquirendis apprime deditus, coemeterium a S. Cyriaca appellatum praecessisse Laurentiana tempora.

Per octavum atque nonum saeculum multa cum in Urbis, tum in Orbis Catholicli sacras aedes translata sunt sanctorum corpora Martyrum ex Coemeterio S. Cyriacae, quod a crypta potissimum S. Laurentii ad sacellum S. Cyriacae fuit perpetuo invisentibus pervium.

Liber autem Pontificalis refert Hadrianum huius nominis Primum (772-795) renovasse undique Ecclesiam S. Stephani cum coemeterio B. Cyriacae, ceu ascensum eius.

Huius ergo Pontificis eximia ac singulari opera sive aedes S. Stephani, quae olim erat in editiori colle, cui hodie *Pincetto* nomen, sita, sive coemeterium B. Cyriacae redintegratum, quod perinde humandis corporibus semper patuit, ut argumento sunt plures Inscriptiones quae e. g. Senatricem Maroziam, matrem Ioannis XI clarissimam, et nonnullos Ioannis XII Pontificum agnatos, quos inter Landulphum adolescentem, memorant. At parum absuit quin hoc coemeterium, aliis non exceptis, plane, fluentibus saeculis, pessum daretur. Barbari enim et hostes, Romanum passim agrum populandi, coemeteria in primis atque arenaria Urbem circum locata semper petiere, inhiantes praedam et thesauros ibidem forte delitescentes, atque vastitatem non agris modo, sed imis quoque terris circumferentes.

Cuniculi quoque ipsi cryptarum longe lateque atque transversim patentes, iniuria partim temporis humoque sua vi delabente, pluvialis partim aquae guttulis et arborum radicibus sese altius immittentibus sensim labefacti sunt, adeo ut perlustrantibus impervii ac periculosi fierent.

Sed erat provisum divinitus ut Romana coemeteria, quae tot sacras priorum Chri-

sti fidelium exuvias continebant, quaeque tot exorientis Ecclesiae dogmata ac doctrinas testabantur, non omnino delaberentur et germana perantiquae fidei argumenta praebherent posteris refragantibus.

Ioannes Bapt. De Rossi namque, vir clarissimus quem honoris causa appellavere Sacrae Romae cunicularis Columbum, atque Archaeologiae parentem, reperit, quod iam saeculis XVI et XVII prospexerunt Bosius atque Boldellius, clarissimi quidem ac benemerentissimi viri; quorum eximium perquirendi vetera sacra opus persequutus est Marucchius, quem tot in hanc sacram artem merita decorant. Omnes hi praeclari ac studiosissimi homines in coemeterium S. Cyriacae intenderunt, Marucchius in primis, qui a Romanis Decurionibus impetravit ut coemeterio parceretur, collataque stipe plures in idem fierent inquisitiones.

Repertae tum inscriptiones aliaque exquirentibus utilia ac memorabilia, partim in Lateranensi Museo, partim in Laurentiani claustro coenobii, quaedam in promptuario Verani Campi nunc diligenter asservata ut invisentibus ac studiosis praesto essent.

In hoc autem coemeterium bini erant ingressus ex edito colle, cui *Pincetto* nomen; at Sodales Capulati, coemeterii Redintegratores tertium ex coenobii Claustro aperuere aditum visuris coemeterium faciliorem ac commodiorem totumque circa aedem a Pincettiano semotum multa cura ac labore tutum ac pervium reddiderunt; quod in maius patens atque Consularem Tiburtinam viam praetergressum frequentes admirantur perlustrantes.

Hanc enim viam ab Aurelianis primum moeniis ad S. Laurentii recta tendere atque laeva, Pincettum collem tenere medium et inde ad pontem, cui vulgo nomen *Mammolo*, uerbemque Tibur perducere, nonnulla sepulchra atque vestigia ethnicam superstitionem referentia plane ostendunt,

Quamquam autem vetabantur legibus Romani cuniculos subter Consulares vias perducere quod sacrae omnino essent, tamen quum totus Veranus ager unius esset dicionis alteram cum altera parte, patefactis cuniculis copulatam esse, mirum non videtur.

Huius autem coemeterii, transversos cuniculos, anfractus varios, arcuatas celulas, inscriptiones non paucas, atque ethnica funereum cellulam figuris Bacchi, Herculis, Apollinis varie depictam, a pluribus annis diligenter explorat P. Iosephus a Brayda, quem supra memoravi, cuius curae et studio pro meritis fructus in dies amplissimos ex animo ominamur.

FERDINANDUS AB AVILLANA, O. M. C.

oo

PISTOLARE SOCIORUM COMMERCII

EMMANUELI JOVÉ ab ANDREA AVENARIO sal.

Etsi vereor, ne tibi subdiosae sint litterae meae; tamen a nostro alternandrum epistolarum instituto cessare, priusquam tu ipse id velle significaveris, in animum inducere non possum. Aperiendum etiam aliquando est; quae res tuam vehementer pupugerit curiositatem. Aperiam autem post, quum dixerim de vocabulis et iam propositis et adhuc propoundendis.

Strigilem recepto, retento tamen etiam frumento.

Tornus placet, quia res nova novi ius habet nominis.

De caelo in tempore admones, et est aptissimum familiari sermoni vocabulum. Sed in meteorologica disputatione malum aut Graecanica *atmosphaera* aut meliore aliquo verbo uti.

Sed etyma putaveram autem ea esse vocabula, quae cum mutatione minima ab

ipsa radice processissent. Forcellinius tamen et Gellius me adducunt, ut etymon verbi radicem intelligam.

Quod obtulisti *saltatorium* minus patiuntur aures meae. Nam ubi audivi saltatorium, ulti cogitare incipio de saltando, et omissio substantivo, magis de loco, ubi saltatur, quam de ea tabula, in qua, qui equuleum transiliunt, postremum ponunt nūsim. Non minus *saltatorium*: ubi salitur indicare videtur, non illam tabulam. Quae quum ita sint, et quum hoc adiectivum nōmen, quod est *salticus* iam a Tertulliano usitatum sit, *trampolinum Lusitanorum*, *saltica* (sc. tabula) esse possit. Quidquid est, certe opus aliquo eius rei nomine. Nam in hodierna gymnasticorum instrumentorum frequentia illa quoque tabula petitur et in multis piscinas vergit eiusmodi lignum, unde se in aquam praecipitant natantes.

Venio ad *base-ball* et *foot-ball*. Hoc *folliludium* appelletur sane, nām vere gummeus follis, inflatus, tectus involucri pedibus agitatur collusorum. Contra illi, qui *base-ball* ludo dant operam, primum parva pila ex solido gummi facta utuntur. Deinde haec feritur ministrata ab aliquo clava. Qui tertio vel aēra vel pilam verberavit, is necessario in pedes se dat, ut tres ex ordine bases, hoc est positos ad rhombi angulos lapides, tangat. Totum spatium emenso iterum verberandi comparata potestas est. Ergo propter istos lapides, quasdam quasi bases, inditum id nomen est.

«Operatio Caesarea» nisi fallor, communius *sectio Caesarea* vocatur.

Protendiculum vehementer placet.

Nostrum illud *Stütze* est *fulcrum*. In hoc *Ständer* adhuc laboro. Nam vix *portaparpluies* reddas «palum tectorum pluvialium». Haud scio an *statumen* talium tegimentorum rectissime dixerimus. In vocabulario Lusitano-(Hispanicum ad manum non est) - pro nostro: *Stativ* «susten-

taculum» invenio. Vide et considera, possumusne illud *porte Gallorum* reddere sustentaculo, receptaculo, receptorio. Sustentaculum autem photographicum semper *tripodem* appellabo.

Cursum equinum ubi legi, nihil cogitare potui, nisi equorum cursum, parum igitur significanter, parum propriè sic nominari rem illam.

Et haec quidem habui, quae responderem. Quum haec ipsa iam ultra epistolae modum creverint, quae vicissim interroganda statui ad proximum numerum difero. Tu interim etiam atque etiam vale.

PRO IUNIORIBUS

De verbis irregularibus schola.

Quum ante has hebdomadas quattuor in grammatica latina ad eā verba venisset, quae irregularia solent dici verba, ut eorum perspiceretur inclinatio, Latine proponendae erant leges, quibus ex eorum radicibus singulæ formæ existerent. Quae igitur tum in eam rem praefati sumus, etiam aliis rati iucunda esse cogniti, exscribenda deditus ALMAE ROMAE. Quotum enim quemque hodie invenias, qui ita se dederit linguae Latinæ, ut adolescentilis etiam grammaticam verbis conceptam Latinis proponat? Atqui hoc fere ALMAE ROMAE propositum est: re et exemplo ostendere Latinam linguam idoneam esse ad exprimendas omnis generis res.

Iam commentariolus noster fuit huiusmodi: Priusquam ex vobis quaeram formas primigenias eorum verborum, quae verba vocitantur irregularia, ea placet praefari, quibus intelligatur ea verba suis adstricta regulis irregularia non iure dici. Id vel ex eo elucere videtur, quod, ubi grammatici paradigmata exponunt coniugationem, tertiae coniugationis exemplum

sumere coguntur ex verbis irregularibus. Sed age, eamus in rem.

In singulis verbi et finiti et infiniti formis binas habes partes, radicem verbi et terminationem. Radix dici potest primum verbi elementum vel principium; terminaciones signa sunt temporum, modorum, personarum, radicibus adglutinata. Radix aliquando cadit in vocalem, aliquando in consonam, ut sint coniugationes radicum vocalium, et sunt verba coniugationum primæ, secundæ, quartæ, et radicum consonantium, quae tertiae coniugationis sunt omnes.

Est ubi radix consona - hanc breviter dico radicem exeuntem in litteram consonam - flniri videtur vocali, hoc est u littera, quae tamen, quod aliquando, ut post viderimus, cum v consona commutatur, non est, cur moveamur.

Iam in coniugandis verbis aliae formæ derivantur ab radice praesentis, aliae ab radice verbi. Diximus radicem verbi elementum vel principium. Est autem commune omnium formarum verbalium elementum, a quo dicitur etiam praesentis radix. Haec est illa pars infinitivi imperfecti, quae dempta terminatione, hoc est ere, restat. Et ne forte credas de una tertia me loqui coniugatione, quippe quam solam in ere exire videoas: omnium infinitivorum terminatio ere fuit; contractione factum esse ex *ama-ere amare*, *ex-dele-ere delere*, *ex audi-ere audire*.

Et in ea, quam coniugationem vocalem nominavi, radix praesentis non differt ab radice verbi. Ex eadem enim radice, quae est, *ama* habes *ama-re*, *ama-vi*, *ama-tum*; ex eodem, *dele* *dele-re*, *dele-vi*, *dele-tum*; ex eodem, *audi* *audi-re*, *audi-vi*, *audi-tum*.

Sed saepè in coniugatione consonantium radicum aliud est principium praesentis, aliud verbi. Nam saepè, priusquam terminaciones praesentis et earum formarum quae ex praesenti nascuntur accedant, radicem verbi augeri necesse est addita-

mento vel accessione. Et sunt augmentorum praesentis genera quattuor.

Vel enim ad verbale principium, quod littera finiatur consona, apponuntur *a*, *e*, *i* vocales, quibus additis verba partim in aliam transferri coniugationem appetit. Sic perfecti forma verbi, quod est *iuvare* intelligas radicem eius verbi esse *iuv*; cui syllabae in praesenti additur, *a* vocalis, ut radix praesentis efficiatur *iuva*, ex qua, quae forma procedunt, flectuntur ut *amare*, primae certe coniugationis, quod verbum est. Radix verbi *videndi* est *vid*. Cui apposita *e* littera, radicem praesentis efficit *vide*. Radix *saepiendi* est *saep*. Aucta *i* littera, erit *saepi*.

Aliarum radicum verbalium pro praesenti postrema duplicatur consona, ut in his: *pel*, *mit*, quorum perfecta esse scis: *pe-pul-i* et *mi[t]-si*, quorum praesentia sunt, *pell-o* et *mitt-o*.

Aliquando interponitur *m* littera vel *n*. Sic tangendi et rumpendi perfecta exhibent radices verbales, *tag* et *rup*, praesentium radices sunt *tang* et *rump*.

Quartum genus est, quem ad radices verbi, ut radix sit praesentis, adiungitur vel *n* littera, ut in *cernendo*, cuius radicem *cer* esse perfectum, quod est *cre-vi*, demonstrat, vel *t* additur, ut in *flec-t-endo*, cuius perfectum est *flexi* pro *flec-si*, vel additur *u*, ut ad *coq*, *coquendi* radicem, vel *sc* quum praecedit vocalis, aut *isc* post consonas, ut in *tepe-sc-endo* et in *in-gem-isc-endo*.

Iam dicendum est, quomodo ex verborum radicibus producantur formae perfecti. Duo sunt perfectorum genera: eorum, quae recte, quod ipsum verbi elementum *i* terminatio sequitur, primitiva appellaveris, alterum genus compositorum est.

Perfecta igitur primitiva existunt vel reduplicatione, vel productione vocalis, vel nulla radicis mutatione.

Et reduplicatio quidem haec est, ut primam radicis litteram, auctam aliquando

e vocali, aliquando ipsius radicis vocali, ipsi radici praefigas, ut, si radices sint, *tend*, *cad*, *mord*, *spond* perfecta accipias: *te-tend-i*, *ce-cid-i*, *mo mord-i* non *sponsa-i*, sed *spo-pond-i*. Tene autem reduplicari plerunque tantum simplicia verba, non item composita, ut dicamus: non *respo-pondi*, sed *respondi*.

Productae vocalis exempla habes haec: ex radice *ed*: *ed-i*, ex *em*: *em-i*, ex *cap*: *cēp-i*, ex *iuv*: *iūv-i*, ex *āg*: *ēg-i*, et vides producendam vocalem nunc mansisse in perfecto eandem, nunc abisse in alteram.

Nulla appetet radicis mutatio in his perfectis: *vert-i*, *cūd-i*.

Alterum genus perfectorum compositorum esse diximus. Aut enim ad radices apponitur *vi* syllaba (sic factum est in his: *ama vi*, *dele-vi*, *audi-vi*, quae syllaba post litteras consonantes est *ui*, ut in his: *dom-ui*, *al-ui*, *gen-ui*), aut adiungitur *si* syllaba, quemadmodum his patet perfectis: *carp-si*, *scrib-si*, quod sua lege erit *scripti*, et *reg-si*, quod *rexi* erit, et *sent-si*, quod erit *sensi*.

Supinum producitur ex verbali elemento, cui vel *tum* syllabam iungas, quoties finitur vocali, vel *sum* quibusdam radicibus consonis. Sic amandi supinum erit *ama-tum*. In eo supino, quod est *domi-tum*, et in similibus, *i* vocalis est coniunctiva vel conexiva; ligamenti igitur locum inter radicem et terminationem habet. *Sum* syllaba terminantur et alia et haec: *curr-sum*, hoc est *cursum*, *pel-sum* hoc est, mutata vocali radicis littera, *pulsum*, *fud-sum*, hoc est *fusum*, *caed-sum*, hoc est *caesum*, *mit-sum*, hoc est *missum* certis de causis.

Sunt enim iam ad extremum propnenda ea euphoniae vel sonoritatis praescripta, quibus in effingendis formis primigeniis usus est.

Primum sic sonat: quum *b* consonantem sequitur *s* vel *t*, *b* transit in *p*, ut ex *scrib-si* fiat *scripti*, ex *scrib-tum*, *scriptum*.

Alterum est: Quoties vel *g* vel *h* vel *g* vel *v* litteras exceptura est *t*, illae litterae transeunt in *c* litteram; quoties easdem litteras exceptura est *s*, copulantur in *x* litteram. Exempla sint haec: *leg-tum* est *lectum*, *trah-tum* est *tractum*, *coq-tum* est *coctum*, *viv-tum* est *victum*: *reg-si* est *rexi*, *trah-si* est *traxi*, *coq-si* est *coxi*, *viv-si* est *vixi*.

Tertium est: *D* vel *t*, quoties praesurae sunt *s* litteram, aliquando penitus omittuntur, ut in hoc exemplo: *mit-si*, quod est *misi*; aliquando bina ponuntur sigmata, sic *mit-sum* est *missum*.

Quartum praeceptum habes in *pre-mendi* formis, quae sunt *pressi* et *pres-sum*, concinnatae ex *prem-si* et *prem-tum*, et in formis *sumendi*: *sum-p-si*, *sum-p-tum*, pro his: *sum-si*, *sum-tum*. Rem utramque his concipias verbis: *My* iunctum *sigmati* erit *sigma*, inter *my* et *sigma* et inter *my* et *tau* intericitur *pi* littera.

Quintum est: Quoties binas consonas radicis sequutura est *s* littera, vel *t*, posterior radicis consona extruditur. Sic ex *sparg-si* et *sparg-tum* erit *sparsi* et *sparsum*, ex *torq-si* et *torq-tum* *torsi* et *tortum*.

Sextum est, *u* vocalem et *v* consonam, prouti pronuntiandi postulaverit ratio, alternare vices. Idecirco non dicimus *solvum*, sed *solutum*; *av* erit *au*, ut *lautum* sit *lautum*. Illud etiam huc adde: ex *ov* fieri, ex *uv* *ū*, sicut factum est in *motum* et in *iutum*.

Haec fere sunt, quae scire oporteat, qui rationes intelligere cupiat verborum quae dicuntur irregularium.

ANDREAS HABERL.

Quod sumus hodie, novimus; quid autem post paululum esse possumus, nescimus: hi vero, quos fortasse despiciimus, et tarde possunt incipere, et tamen vitam nostram ferventioribus studiis anteire.

S. GREGORIUS, *Moral.*, lib. 15.

Colloquia varia eademque familiaria latine composita

IX

De sacra domorum lustratione in Urbe.

Dulcissime frater,

Ad te scribere aliquid statui, hoc etiam tempore, etiamsi Romae morer, in civitate tot rerum pulcherrima, dulcis modo patriae reminiscens. Sic enim me imago parentum occupat! Quo nomine, ceteris posthabitis, dum nostrae propemodum ecclesiae sacrorum aerum sonitum auribus accipio, puerosque nostros, naturali laetitia gestientes, huc illuc ad aquarum rivulos cursantes cerno, et se simul clamitantes abluere, hic de sacra domorum lustratione, uti nuperime vidi, nonnulla dicere, optimum putavi.

Solemnibus caeremoniis peractis, quae in templis fieri assolent, hac die, sabbato, quod praeterea sanctum dicitur, totus etiam in illis, ex aede exiens deambulavi per Urbem, magna Redemptoris mysteria mecum reputans et illam in primis nobilis Pontificis Maximi benedictionem, quae olim ex sublimi Petriano peristyle Urbi et Orbi fausta omnia adprecaretur.

Tunc me res admodum nova perculit. Exeentes vidi, quasi ex condito, ex templo quadam nonnullos sacerdotes, qui linea tunica induiti cum stola, sinistrorum et dextrorum per Urbis vicos dilabuntur.

Ad eorum latera, pedibusque imparibus, puerulus et ipse clericali veste amictus, demisso capite oculisque modestis, itabat, et parvulam situlam, aqua lustrali repletam, cum argenteo aspergillo, manibus proferebat.

— Quid novi est? — a proximiore transente postulavi:

-- Es adeo Urbis ignarus, ut nescias
hac die sacerdotes omnium domicilia per-
lustrare? Omnia, inquam, idemque eo-
rum, Hebrei sint vel increduli, qui passim
superbe religionem eiusque ritus asper-
nari consueverunt. Hodie enim omnes ad
se conversi in Domino laetantur! Vale,
suavissime hospes, et optimum tibi Pascha
Dominus duit!

— Vale et tu, dulcissime rerum!

Aliaque ab ipso poscere voluisse, sed
summa festinatione ab oculis meis abiit,
quoniam imo evasit, erupit. Quae paucula
aliunde novisse potui, libentissime brevi-
terque tecum communicabo.

Ut in aedibus perlustrandis primo quo-
que tempore omnia fiant tum ad populi
commodum, tum ad sacerdotum utilitatem,
cautum est, ut singulae Curiae insulae
singulis sacerdotibus designarentur.

Quam bonum, quam dulce hos videre
sacerdotes per Urbem confidenter pere-
grinari atque ubique hilari vultu excipi!
Et ipsi aequo pulsant pede pauperum
tabernas, Regumque turres!

Quo facto ad omnia poene dixerim
aedium receptacula adeunt sacerdotes, ut
fausta preicatione omnia lustrent! Utinam
haec sacra peregrinatio frequentior fieret!

Sed «extremo sub fine laborum» en-
signis caritatis significatio.

Supra, me monere memini, ad sacer-
dotis latera puerulum adesse, qui in om-
nibus inserviens, situlam cum aqua lustrali
gerit... In hanc veluti pretiosior descendit
identidem pecunia, quae postea in paupe-
rum solamen profluet. Nec modo aes rude
vel signatum, opportunitatem nacti, beatio-
res generosius donant, sed et carthulas
pretiosiores, abscondita manu, sacerdoti
offerunt; qui mos est inclitus in Italis,
omnique laude dignissimus.

Ad haec, ut nuperrime accepi, Alexander
Manzoni, immortalis ille poëta idem-
que popularis, qui lyricorum Italorum
inter principes merito salutatur, dum de

Christi Resurrectione exsultat, cives suos
ab in honestis epulis arcere studet, eosque
suavissime, qui suus est mos, monet atque
hortatur ut pauperibus larga manu indul-
geant. Quae verba, ut et tu eius dulcedeni-
men delibare possis, latine referre nitar:

*Thesaurus epulis renuis quem sponte superbis,
Defluat in mensam qua consolentur egeni.¹*

Vale et tu in Domino, et tibi ipse conce-
dat ut plurima eademque optima Paschata
gaudes.

I. B. FRANCESIA.

EX ITALIS URBIBUS

De Augustae Taurinorum festis.

Haec olim aula princeps Augustae
Taurinorum antiquum splendorem induit,
quem, tot labentibus annis, regum praes-
entia ac munime fuerat adepta. Omnia
circum iterum rident, parentesque atavorum
imagines gloria quadam atque laeti-
tia reviviscere videntur. Ad hanc equi-
dem veterem novisque semper accessio-
nibus recentem urbem, ex omnibus undique
Italiae dissitis civitatibus cives profecti fe-
stinantes adcurrunt; ad hanc quoque Rex
Victorius Emmanuel III, maxima comi-
tante virorum multitudine, quos nobilissimos
numerat Italia, tum natalibus, tum
muneribus honestatos.

At cur tot hominum motus, gentiumque
rum?

Primae huiuscem Novitatis causa, nuptiae
auspicatissimae fuerunt Philiberti a Sa-
baudia, Thomae Ductis filii, itemque Regis

¹ *Il tesor negato al fasto
di superbe imbandidioni
scorra amico all'un'ul' tetto,
faccia il desco poveretto
più ridente oggi apparir.*

Italiae consobrini, cum electissima virgine
Lydia ab Arenberg.

Verum haud desunt, qui tam magnam
novarum rerum amplitudinem hominum
que concursum illuc potissimum spectare
autument, ut, arrepta opportunitate, Regi
fidem, constantiam firmitatemque profi-
teantur, eique, quod periculum vitae vitas
set, gratularentur.

Nefarii enim homines, occulto sacra-
mento initiati, horribili quadam pila incen-
diaria cum octodecim et ultra circumstan-
tium excidio, Regem intercipere (indi-
gnum!) visi sunt. Quo facto, cives, hanc
occasionem nacti, confertissimi et stipati
circumferuntur, omnesque adclamantes
atque incredibili laetitia gestientes, Regi
obviam fuerunt, qui die vigesima octava
mensis Aprilis urbem olim ditionis sua
caput, solemniter inviseret. Atque adeo
aperte omnibus patuit, quae sint Italorum
vota, quae spes et voluntas in maculam
delendo, quam nuperrime Italorum no-
mini inurere perperam perditissimi homi-
nes tentassent.

Ad haec, inter plurimos milites, qui in
decoris signum atque securitatis interfuer-
unt, adsunt et equites splendidioribus ve-
stibus induti cum aurea galea, ab Nicaea
ad mare, urbe olim regni Subalpinorum,
appellati, quorum Dux in tetro bello
fuit magister eiusque mirabiliter imperavit.

Nobis sic esse agendum putavimus, ad
quos, hoc potissimum tempore, universa
Europa, imo totus pene terrarum orbis,
oculos animosque convertit, quique in
Regis tutela sumus, cui ad immortalem
gloriam contendenti, nihil aptius et lauda-
bilius videtur, quam civium libertatem
atque humanitatem enixe fovere, eosque
ad supremum prosperitatis fastigium pro-
vehere.

Ipse popellus, qui ex minima saepe
causa in immensum fata futura praesagit,
et in bonum omen convertit, quod, die
adventus Regis, summo mane immodeste

plueret, et dein sensim sine sensu, quum
hora appropinquaret, qua Rex in urbem
ingrederetur, exactis cunctis e caelo nubi-
bus, sic disponente Deo, sol mirum in mo-
dum splendesceret, ei concordi atque
laetiore animo plausit omniaque adeo pro-
spera est adprecatus.

Peractis nuptiis, sub vesperum eiusdem
diei, sponsi, habita a Rege missione, Alla-
dium sunt profecti, qui vicus est, haud ita
procul ab urbe, ubi Principes Genuae,
curis urbanis soluti, liberiore caelo ani-
mum renovant, atque aestivum otium trans-
igere consueverunt.

At priusquam ab urbe discederent,
multa omnium civium gratulatione, ad
Augustae Matris templum perrexerunt,
cui est titulus *La Consolata*, et dein ad
miraculum illud pietatis et Dei opitulantis
testimonium, *Il Cottolengo*, ut opem suam
deserrent, atque ita participes sua laetitiae
pauperes aegrotosque vocarent.

Utrumque salutaturus, carmina iterum
Propertii mutuabo, dicens:

Candidior semper candidiorque veni!

S.

COMMUNIA VITAE¹

Catarrhus (Epiphora, Fluxio, Distillatio,
Rheuma).²

Branchus.³

Bronchiorum inflammatio (Bronchites).

Dyspnoea. — Anhelitus.⁴

Pneumonia. — Peripneumonia.

¹ Cfr. fasc. sup.

² Hac voce humorum descensio quaevis vulgo
indicatur.

³ Etiam branchia, est morbi genus, quum gutturis
arteria catarrho corripitur fitque raucedo.

⁴ Ex dyspnœae, h. e. spiritus difficultatis vehe-
mentibus accessionibus, fit anhelitus, vulgo asma.

Haemoptoīs (Haemoptysis).¹
 Phtisis.² – In phtysim tabesco (Phthisicus iām sum).
 Plēurisiō (Pleuritis, itidis).
 Tussis (aspera, violenta, effrenata, immoderata, immodica).
 Tussim (Screamum) vix pectorē expello.
Morbus in organis digerendi me vexat:
 Parulis (Parulides, Stomatites).³
 Angina (Cynanche, Tonsillae).⁴
 Nausea (Nauseola, Nauscula).⁵ – Nausea infestor (Nauseo, Cibū abhorreo, Cibos fastidio, respuo). – Nausea plane abiit.
 Haematemesis. – Cholomesia.⁶
 Atrophia. – Cachexia.⁷
 Stomachicus sum. – Malo sum stomacho (Stomachus se male habet; Stomacho non bono utor).
 Stomachi virtus iacuit (languet). – Anorexia (Stomachi languore, malacia) dissolvor. – Cadiogmus⁸ me cruciat.
 Stomachi cruditas.⁹ – Dyspepsia.¹⁰ – Stomacho sum crudus.
 Lienteria.¹¹
 Tympanites ventrem meum supra modum distendit (inflat). – Borborigmus in alvo meo crepitat (murmurat).
 Alvi durities (adstrictio). – Styptica ratio ventri occurrit.

I. F.

¹ Sanguinis effusio per os.
² Proprie pulmonis ulceratio, vel thoracis.
³ Abscessus gengivarum.
⁴ Morbus fauciū angens ḡuttur.
⁵ Stomachi fastidium, ad vomitum concitatio.
⁶ Alter est sanguinis vomitus ex stomacho; alter bilis.
⁷ Atrophia est nullum ex alimentis beneficium sentire; cachexia malus habitus corporis alimenta corrumpens.
⁸ Stomachi languor cum dolore.
⁹ Ventriculi vitium aegre concoquensis.
¹⁰ Difficilis et aegra concoctio.
¹¹ Fluxus ventris talia deicientis qualia recipit. – Italice, vulgo: *Catarro intestinale acuto*.

ANNALES

Facinus exsecrabile.

Horribile quidem facinus die XII superioris mens. Aprilis Mediolani patratum est. Dum enim nundinae exemplarium mercium eo die sollemini ritu maximaque populi frequentia inaugurarunt, ex improviso, in funali quodam a scelestā manu tecta, incendiaria pila exardescit, miseram mortem atque atrocissima vulnera late circum spargens; a quibus, si momenta aliquot, Dei providentia, forte non moratus esset, ipse Italiae rex, qui ad aperendum mercatum adveniebat, vix effugisset.

Desunt profecto verba ad huiusmodi scelerā exsecranda!

**

Regia itinera.

Ineffabili non Italiae unius, sed totius orbis laetitia Victorius Emmanuel ita soſpes, cum uxore atque filiabus natu minoribus, in Tripolitaniam coloniam deinde perrexit, ab illis gentibus supremis honoribus verique animi significationibus ubique acceptus.

**

Regales nuptiae.

Neque h̄c Italorum sollemnibus finis: Augustae enim Taurinorum, in Sabaudiae gentis urbe capite, nuptiae celebrantur Philiberti, Pistoriae ducis et Italici regis matruelis, cum nobili virgine Lydia e ducibus de Arenberg; quarum Subalpini omnes ita participes fiunt, quasi de familiaribus festis agatur.

**

Pacis foedera.

Interim ab Italies ipsis pacis et arbitratuſ pactiones cum civitatibus foederatis Americae Septentrionalis renovantur, quae iam ab anno MCMXIV exierant.

Polonorū Lithuanorumque conuentus.

Ex adverso, nullo utriusque partis successu, conventus dimissus est, quem Polonorum hinc, indeque Lithuanorum legati habuere, ad duarum gentium dissensiones conciliandas, praesertim de Wilnae urbis imperio.

Kalendas Maiis MCMXXVIII.

POPLICOLA.

VARIA

Asellus.¹

Mercatori trioboli erat asellus, quem ingenti salis vi onustum quodam die recta domum agebat. Asellus, in lubrico lapsus, in aquam incidit, solutoque sale, cito surrexit magno onere levatus. Mercator reversus, salem rursus comparat; asinus, in medio itinere, data opera, in aquam se deiicit: sal funditur, et levius fit onus. Tunc herus, cognita animalis malitia, multas in taberna spongias emptas, dorso eius imposuit. Tertium ille se in flumen deiecit, sed spongeae madefactae asini onus duplicarunt.

**

Pro iudicibus mensarum elegantibus.

ESCARUM ORDO:

Hordeum bacatum in vitulino iure coctum.

Agnina segmenta fricta, circumiectis pisis.

Cynarae scolymi ad Iudaicum morem.

Assum columbinum cum acetariis.

Libum Gallicum.

Locosa.

Tuccius condiscipulo, qui ipsum ludit:

— Tibi cave, furcifer; sum enim armis instructus!

¹ Ex italicis fabulis N. TOMMASEO.

— Hei mihi! Et quibus armis?
 Tuccius magnifice incedens:
 — Patientiae!

**

Magister in Tuccium a se docente perpetuo alienum:

— Profecto animus me inducit ut alas tibi impingam!

— Atqui animi dominium habere oportet, tentationesque fugere!

**

Aenigmata.

I

Sustinet arcanum, cervicis sustinet orbum;
 Sustinet hic quadrupes, sustinet ille bipes.

II

Immundum est totum; cervicem deripe, sa-
crum.

Aenigmata in superiore fasciculo pro-
posita his respondent: 1) *Amarus*;
 2) *Cassis*.

Libera a pittaciis responsa.

Cl. v. P. V. GOM..., *Csornae*. Gratulor imprimis Tibi de styli tui elegantia, comitatis tuae profecto repercussa imagine; teque libenter voco ad aliquid scribendum, quod in ALMA ROMA edituri esse possimus. Rogo deinde amicum tuum ut clarius indicet cuius generis libros praeter cetera exoptet: tot enim sunt officinae librariae quae uni vel alteri peculiariter studeant. *Parvum antabarbarum* ad te his diebus misi; *Communia autem vitae*, eaque locupletioribus phrasibus et formulis composita, in singulis commentarii huius fasciculis vulgamus; eaque igitur iam tibi praesto sunt per partes: deinde, si Deus dederit, in volumen iterum redigentur. Subnotationis pretium accepimus, novumque, quem nunciasti, socium exspectamus. Vale multum, et fortuna secunda.

A SECRETIS.

STANISLAUS FUGIENS

6]

DRAMA HENRICI NOZZII, S. I.

FULCIUS.

Conveniam statim: nunquid aliud me vis,
[here?

STANISLAUS.

Superi te ut sospitent, mi Fulci, ita mihi vir
Benevolus et bonus es.

FULCIUS.

Tua caussa omnia
Volo: debere id me tibi certo scio.

SCENA III.

NAEVOLUS, STANISLAUS.

NAEVOLUS.

O mi here.

STANISLAUS.

(Nova nunc res mihi obiecta est;
[quae molestiam creat
Multo maiorem).

NAEVOLUS.

(Non advertit: aliqua in re po-
[tissimum
Haeret mente defixus).

STANISLAUS.

(Quid ego nunc verso,
[quidve cogito?
Tot me undique circumveniunt, ut nisi ma-
[turare iam paro
Abitum, meis omnem inveniam votis inter-
[septam viam).

NAEVOLUS.

(Nescio quid tacitus loquitur).

STANISLAUS.

(Mihi quidem occur-
[runt plurima
Quae sunt discriminis plena omnia. Verum
[mea copta provehent
Suo caelicolae auxilio...) Hem, Naevole, hic
[ades?

NAEVOLUS.

Equidem dudum: at curas volventem animo
[graves
Nolui laevus interpellare. Ceterum quod cum
[his praeposteris
Capitibus conflicteris, doleo valde et me mi-
[seret tul.

STANISLAUS.

Ista quaeso noli sentire.

NAEVOLUS.

Immo addo aliud, dum ne
[inipudens modo
Nimium videar: fratri quidem temet plus
[aequo subiicis,
Atque adeo ut vestem mundes, purges cal-
[ceos,
Aliaque facias, quae nos minutos servulos
Curare deceat.

STANISLAUS.

Maiori natu minorem servire con-
[venit.

NAEVOLUS.

Hinc beneficium tibi benemerenti perpulcre
[munerat;
Hui perpulcre! te cum indignis exercet et
[vexat modis.
Ego vero quamquam bucco, blennus, stipes,
[fasinus, cetera,
Nunquam sane ferre possem eius insolentiam.
Vellem quidem excuteret te, ut ille sentiret
[esse te virum.

STANISLAUS.

Tace, obsecro: nescis quanta ex illo profecta
[in me fuerint bona.
(*Ad proximum numerum*).

Dr. JOSEPHUS FORNARI, *Moderator, Sponsor.*

ROMAE, TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS.